

ФАСИЛИТИРАНЕ В ОБУЧЕНИЕТО

Петко Георгиев Петков

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, филиал – Враца

FACILITATION IN EDUCATION

Petko Georgiev Petkov

University of Veliko Tarnovo „ St. Cyril and St. Methodius“, branch – Vratsa

**Авторът изказва благодарност към научно-изследователски проект „иновации – образователна среда – публикационна активност“ за финансирането на настоящата работа.*

Abstract: Today, it is generally accepted that pedagogical science is going through a transitional stage related to the renewal of both the content and the forms of the educational process. Education is one of the most important subsystems of the social sphere of the state, which provides the process of obtaining by a person systematized knowledge, skills and abilities in order to use them effectively in his professional activity. In the conditions of an information-saturated space and new educational technologies, a person-oriented learning paradigm, teachers are faced with a situation where the purpose of education is to facilitate change and teaching. Facilitation in learning is an issue that entered didactics for theoretical discussion in the 1990s. It means supporting, creating opportunities for the cooperation of learners in their efforts for effective learning, through it the facilitation, flexibility and accessibility of learning is achieved. The process of collecting information is simplified. A facilitative approach requires assisting students to collaborate and independently carry out activities with an expected synergistic effect. The teacher-facilitator is again a key player in learning, but not at the expense of student learning and responsibilities. He does not rule, but facilitates others to do this for themselves. The following qualities are necessary for the formation of the innovative culture of a teacher-facilitator: 1) attitude towards children as developing subjects; 2) culture of human interaction; 3) relation to oneself as a developing subject. Facilitation is believed to be more effective in group learning or in stimulating students' creativity.

Keywords: *facilitation, training, cooperation, accessibility*

Увод

Терминът „фасилитиране“ (facilitation) в превод от английски означава улесняване, облекчаване, подпомагане. Фасилитирането е само елемент от преподаването, подпомагащо формирането на „меки умения“ у учениците (самоорганизация, самоконтрол, планиране, работа в екип, комуникативни умения и т.н.), които са необходима предпоставка за успешна социална и професионална реализация. Ключови за фасилитирането са следните дейности:

- създаване на условия за ефективна съвместна дейност;
- оптимизиране и реорганизиране на приоритетите за учене у учениците;
- стимулиране и улесняване приемането и изиграването на различни роли;
- насърчаване на споделената отговорност;
- предоставяне на помощ и насоки, но не и даване на готови решения и контрол;
- адаптация на участниците в ситуацията и нейната промяна.

Фасилитаторът е човек, който:

- подпомага групата в придвижването ѝ напред чрез насърчаване на сътрудничеството;
- изследва това, което стои зад дадена позиция, гледна точка или отношенията между хората;
- насърчава свободното, отворено споделяне и участие;
- разглежда емоциите, които възникват;
- насърчава поемане на отговорности и изразяване на мнение;
- създава и изгражда доверие в групата, среда и условия, в които всеки се чувства включен и приет
- води процеса, дава насоки и подпомага участниците в процеса на учене;
- е неутрален към съдържанието, без емоционална обвързаност към групата или резултата;
- слуша активно, задава въпроси, перифразира, за да изяснява;
- синтезира идеите, пази фокуса, дава и получава обратна връзка, тества предположения, записва точно и обобщава.

Изложение

Обучението е сложен обект на изследване, защото възприемано непосредствено, то не може да бъде разбрано в неговата цялостност. Затова възможността да се изследва теоретично от различни гледни точки и на различни равнища винаги е условно.

Ще цитираме определенията на англоезични автори, които използват термина „instruction“, най-често превеждан като обучение:

- „целенасочен процес на преподаване, който е повече или по-малко предварително планиран“ [1].
- „насочване към определена цел на учебния процес и една от основните дейности на учителя в класа (едновременно с планирането и управлението)“ [2].
- „ключова съставка в училищното учене, но то е само един от многото компоненти от осигуряването на качествено образование като цяло“ [3].

В рамките на последното разбиране instruction може да се представи като холистичен модел от четири елемента, в центъра на който е учащия се. Върху вземането на решения оказват влияние потребностите от обучение, социалните потребности, мотивацията и общността. Процедурните аспекти включват планиране, конструиране на уроците, динамиката на класа, използване техники и оценяването. Нагласите са свързани с равенството, активното учене, подкрепящата среда и общността [по 4].

Сред често цитирани дефиниции на обучението от български автори са:

- „обучението е организационно – функционално единство между преподаването (ръководството на учителя) и ученето (дейността на ученика), чрез които се постига управление на външната и вътрешната активност на ученика и се формират у него определени знания, навици и начини на познание“ [5].
- „училищното формално обучение лице в лице е специална организация на фактори и условия, чрез която преподаването, фасилитирането (медиацията) и ученето влизат помежду си в специфична интеракция, за да протича ученето по-ефективно и ефикасно, по-бързо, по-системно и рационално, научнообосновано и по-адекватно на индивидуалните потребности и социокултурните поръчки“ [6]. Както изглежда, и съвременните разбираня за обучението и в англоезичната, и в българската педагогическа литература отразяват по-скоро погледа върху „събитието“ от гледна точка на учителя, отговорен за конструиране на обучението, отколкото самото „събитие“ [4].

Преподаването е едната страна от двуединния процес на обучение. Класическа негова интерпретация е „да се учи другия (ученика) как да се учи“ [5]. Според П. Радев „педагогическото ръководство (преподаването) в своето движение от началните класове към гимназиалните все повече намалява, а ученето все повече приема форма на самостоятелна дейност“ [7]. „В единството „преподаване – учене“ първичен и основен е процесът на ученето“ [5].

Традиционното обучение е ориентирано основно към паметовите възможности на учащите, неефективна обратна връзка преподавател – учащи, монологичен стил на преподаване и превръщането на преподавателя в единствен източник на информация. В търсене на по-ефективни и интересни методи на обучение днес много преподаватели залагат на интерактивните, които се основават на конструктивистката образователна парадигма. При интерактивното обучение всеки учащ е „конструктор“ на собственото си знание, при което новата информация се интегрира в наличните когнитивни структури. Преподавателят поема различни роли, сред които и тази на фасилитатор.

Терминът „фасилитиране“ е въведен от хуманистичния психолог К. Роджърс. Той посочва като необходими условия за осъществяването на фасилитирането емпатията, съгласуването и позитивната грижа. Той подчертава също важността на споделянето на знанието чрез договаряне и откритостта на фасилитатора.). Подобна е и позицията на J.T. Townsend, който смята, че фасилитирането е „житейско направление“, според което човек учи в условията на откритост, променяйки своите нагласи и идеи чрез дискретна подкрепа от фасилитатор. В този процес фасилитаторът също се учи, споделя отговорности. Фасилитирането означава улесняване, подпомагане, усилване на един стимул чрез друг стимул и създаване на възможности за сътрудничество на обучаемите в усилията им за ефективно учене. Към функциите на фасилитирането се добавят и осигуряване на лекота, гъвкавост, плавност, облекченост и достъпност на ученето. При фасилитирането се насърчават общите усилия за постигане на определени резултати. Така се реализира динамиката на групата (класа) за обучение [6].

Фасилитаторният подход изисква учителят да съдейства на учениците в класа и групите в него да си сътрудничат и извършват самостоятелно дейност с очакван синергетичен ефект. Учителят отново е ключов играч в обучението, но това не става за сметка на ученето. Той помага на учениците да разберат целите, които искат да постигнат, търси консенсус в средствата и дейностите, недоловимо структурира взаимодействията, подкрепя и помага на учениците, без да поема официалната си роля.

Учителят-фасилитатор вече не е основен източник на информация; насърчава дискусиата и отворените въпроси, не отделя знанието от процеса на неговото конструиране; разбира различията между учени-

ците и осигурява равнопоставеност на всички, избягва изкушението да отговори на всичко; създава ефективна обратна връзка и премахва когнитивния дисонанс; делегира отговорности (пак там).

Става дума за разширяване, а не за пълна промяна на ролите на учителя в училище. Традиционната педагогика се формира във време, когато успехът от образователната работа се оценява главно по това как възрастните успяват да предадат на децата натрупаните знания, умения и ценности. Днешните промени (научни, технически, културни) са толкова значителни и се случват толкова бързо, че съвременните деца да живеят в свят, различен от този на техните родители и учители. Следователно възрастните следва да оценяват своите образователни успехи не толкова по това как са успели да предадат своите знания и умения, а по това дали са успели да подготвят децата да действат самостоятелно и да вземат решения в новите условия. В резултат от фасилитирането у учениците се формират инициативност, наблюдателност, творчество.

Във фасилитирането се използват редица техники, които могат да се опишат в следния порядък: [6]

- общностни клъстери – групи от ученици на различни възрасти, които се учат един от друг и работят заедно. Тази стратегия е полезна за базирани на интереси групи и групи за решаване на проблеми;
- създаване на връзки – изграждане на мостове между стари и нови знания. Предварителна оценка определя предварителните знания за връзката с новите знания. Тази стъпка е от решаващо значение за прилагането на конструктивистката парадигма в класната стая;
- техника на входни и изходни карти – предизвикване на 5 минутна активност, за да се проверят знанията на учениците преди, по време и след урока или при завършена единица на проучването. Учениците отговарят на 3 въпроса, поставени от учителите. Учителите могат бързо да прочетат отговорите и да предложат план на необходимите дейности;
- синектика – при тази техника се използват метафори и аналогии за разбирането на учениците за конкретна тема или проблем. Чрез нея се развива способността за творческо мислене и се формират неочаквани връзки;
- брейнсторминг – групово генериране на идеи;
- one – space technology – техника, при която дневния ред се създава от групата. Темата обикновено е по-глобална. Участниците се самоорганизируют и трябва да са повече от 30. Осигурява се пространство, в което много хора могат да се организират и решат проблемите си в собствената си съвкупност от отговорности и познания. Няма правилни или грешни решения (отговори). Провежда се в пленарни сесии от 6 часа до 2-3 дена. Ако няма решения, се преминава към друга тема.
- KWL – K – какво учениците вече знаят? W – какво учениците трябва и искат да знаят? L – какво учат? Смята се за ефективен инструмент за оценка нивото на разбиране. Много учители използват частта L като отворен въпрос, чрез който се позволява на учениците да споделят дълбочината на знанията си, придобити по време на единицата на проучването;
- Jigsaw (пъзел) – съвместна стратегия за обучение, където всеки студент или група са отговорни за заучаването на една част от съдържанието, след което следва обмен на информация за сглобяване на цялата тема;
- Affinity grouping (групирано привличане). Състои се от 4 стъпки: Стъпка 1. Написва се едно изречение или въпрос върху флипчарт, където всеки може да го види. Стъпка 2. Мозъчна атака с идеи или въпроси, свързани с темата или отговора на въпроса. Описва се всяка идея на лепкава бележка. В зависимост от големината на класа, това може да бъде направено фронтално или индивидуално. Ако темата е чувствителна по-добре е да се работи индивидуално. Стъпка 3. Всички участници в класа работят едновременно, за да сортират идеите в няколко клъстера. Стъпка 4. Търси се класен консенсус, за да се обобщат идеите или да се даде заглавие на всеки клъстер.
- SA/A/D/SD – техника, чрез която учениците подготвят своите виждания (становища) по един непрекъснат линеен процес. Като се имат предвид проблемите, учениците трябва да помислят по темата и да определят: дали те категорично са съгласни за решенията по нея (SA), да се споразумеят (A), не са твърде съгласни (D) или категорично не са съгласни (SD) с това твърдение. След това се иска да се преместят в съответната група или център, обозначени за една от възможностите. След класна дискусия, в която учениците имат възможността да очертаят и защитят своите позиции, да обогатят аргументите на другите, да преценят своите собствени идеи;
- Squaring off – reuse (спомагателна система за насочване) – поставя се карта във всеки ъгъл на стаята със следните фрази: черен път, павиран път, магистрала и жълти павета. Учениците отиват в ъгъла на стаята, който съвпада със знанията и разбиранията им по темата. На черния път застават най-затруднените, а на паветата най-знаещите; [пак там].

В своето дисертационно изследване, сравняващо традиционното преподаване и фасилитирането в обучението по история в прогимназията, Г. Капинчева експериментално установява, че от статистическа гледна точка фасилитирането дава по-добри резултати от класическото (стандартното) преподаване [8].

Т. Иванова и Н. Калоянова отбелязват, че за да изпълнява качествено своите функции, учителят следва да е фасилитатор и партньор в обучението [9].

Дидактическата класификация на фасилитирането е дискуссионна – метод на обучение, индивидуална стратегия на преподаване, времеви и пространствен компонент в урока и др. Преобладава мнението, че то е елемент на преподаването [6, 8, 9]. Добре е повече учители да обогатят „професионалното си портфолио“ с придобиването на умения по фасилитиране. За различните теми от подходящите учебни предмети могат да се прилагат различни техники на фасилитиране, но тяхното присъствие не трябва да надвишава 2 – 3 разновидности за един учебен час [8].

Не бива да се надценяват възможностите и ролята на фасилитацията и интерактивните методи на обучение в съвременното образование. Традиционното обучение е подходящо при усвояването на ново и трудно учебно съдържание. Най-добри резултати може би ще се получат при комбиниране на традиционните и съвременни методи и подходи на обучение.

References:

1. Romiszowski, A., Designing instructional systems. Decision making in course planning and curriculum design. 2004.[p. 4]
2. Srivasllava, D., S. Kumara. Curriculum and instruction. Delhi, 2005.[p. 192]
3. Orlich, D., R. Harder, R. Callahan, et al. Teaching strategies. Tenth edition. 2013.[p. 22]
4. Chavdarova-Kostova, S., V. Delibaltova, B. Gospodinov. Pedagogika. Universitetsko izdatelstvo „St.Kl. Ohridski“, S, 2018.[p. 272, 274]
5. Andreev, M. Didaktika. Universitetsko izdatelstvo „St.Kl.Ohridski“,S,1996.[p. 14, 75, 88]
6. Radev, P., Obshta didaktika. izd.„Fast Printbooks“. Plovdiv 2014.[p. 61, 201, 204 – 208]
7. Radev, P., Sashtnost i tehniki na ucheneto i prepodavaneto, izd. „Macros 2000“. Plovdiv, 1997.[p. 101]
8. 8.Kapincheva,G.,Srvanenie na academichnite postizenia pri prepodavane i fasilitirane v obuchenieto na uchenici ot progimnazialnia etap na SOU, avtoreferat, 2013
9. 9.Ivanova,T., N.Kaloyanova, Kluchovi kompetencii I profesionalni roli na uchitelia, Management and education, vol. 6 (3) 2010